

ШЕТ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ БІЛІМІН БАҒАЛАУДАҒЫ ЗАМАНАУИ КРИТЕРИЙЛЕР

А. Саламат

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан
astana2407@mail.ru

Мақалада қазіргі заманғы бағалау технологияларын тәжірибеге белсенді енгізу арқылы ағылшын тілі сабақтарында білімді бағалау жүйесінің тиімділігін арттыру мәселесі қарастырылады. Бағалау кезеңінің білім беру жүйесіндегі негіз қалаушы ретіндегі маңыздылығына баса назар аударылады. Қазіргі кезде мектеп оқушыларының білімін бағалау мәселесі ең көп талқыланатын аса өзекті тақырып болып саналады. Критериалды бағалау кезінде оқушының үлгерімі алдын-ала анықталған бағалау критерийлерінің жиынтығына сәйкес бағаланады. Білім деңгейі бірдей, ал оқу қызметіне деген көзқарас әр түрлі. Бағалау әдісі оқушылардың үлгерімін диагностикалау әдісі ғана емес, сонымен бірге жалпы білім беру сапасын арттырудың тиімді құралы екендігі баса айтылады. Осыған орай мақала авторы ағылшын тілі оқытушысының танымал әрі ғылыми негізделген бағалау жүйелерін белсенді қолданысқа енгізуі арқылы баланың шет тілін үйренуін тиімді жолға қою мүмкіндігін атап өтеді. Сонымен қатар, сабақты ұйымдастырудың бұл тәсілі оқушылардың педагогикалық ықпал ету объектісі ретіндегі белсенділігін арттыруға мүмкіндік беретіндігі айтылады. Бұдан басқа мақалада критериалды бағалаудың қалыптастырушы бағалау, жиынтық бағалау, диагностикалық бағалау және кері байланыс сияқты түрлері жан-жақты қарастырылады. Әрбір тәсілдің оқу үрдісіндегі маңызы мен ерекшелігі сипатталады.

Түйін сөздер: бағалау, бағалау жүйесі, критериалды бағалау, өзара бағалау үрдісі, оқытушы құзыреті.

Кіріспе

Еліміздің білім беру жүйесіндегі даму іс-әрекеті - білім мазмұны мен сапасын арттыру, білім беруде жаңаша педагогикалық көзқарас қалыптастыру секілді кешенді шараларға тікелей тәуелді. Қолдауды қажет ететін, бүгінгі білімнің орнына елімізді алға тартатын, жастарымызды дұрыс жолға бағыттайтын инновациялық білім керек. Осы орайда білім беруде инновациялық технологиялармен қатар жасалып жатқан бағдарламалардың маңызы зор. Бұл заманауи бағдарламалар оқушылардың өз бетінше оқып, үйреніп, нәтижесінде өз пікірін еркін жеткізе алатын, дамыған, ынталы, білімге құштарлы, мақсат қоя білетін тұлғаның қалыптасқанын күтеді [1; 5-6]. Қазіргі таңда күнделікті сабақтарда әр оқушыны бағалау ол білімнің нәтижесі ретінде қабылданады. Оқушылардың сабаққа деген құштарлығы және даярлығы мен қабілеті негізінен бағамен өлшенеді. Дәстүрлі сабақтарда оқушылардың білімін тек мұғалім ғана бағалайды, ал оқыту үшін бағалау – бұл білім алушылар өздерінің оқудың қандай сатысында тұрғанын, қандай бағытта даму керек екенін және қажетті деңгейге қалай жету керек екендігін анықтау үшін оқушылар және олардың мұғалімдері қолданатын мәліметтерді іздеу және түсіндіру үдерісі. Бағалаудың барлық түрлері төмендегілерді қамтиды:

- бақылау;
- алған мәліметтердің интерпретациясы;
- бұдан арғы іс-әрекетті анықтау үшін қолданылуы мүмкін шешімдерді қорытындылау.

Жалпы айта кетсек, ғалымдардың пайымдауынша «Бағалау» немесе «Бағалау жүйесі» деген түсініктер түрлі мағыналарда қолданылады және тұтынушылар үшін түрлі мағынаны білдіреді. Ал осы бағалау жүйесі дегенді қалай түсінеміз? Ең алдымен осы екі түсініктер жайлы қысқаша тоқталып кетсек.

Бағалау - білім беру процесінің маңызды құрамдас бөліктерінің бірі және оқытуды жоспарлау мен ұйымдастыруды түзету үшін білім алушының практикалық нәтижесін оқу бағдарламалары бойынша күтілетін оқу нәтижелерімен салыстыру тетігі болып табылады. Бұл үрдісте оқытушы оқушының ағымдағы және қорытынды үлгерімі туралы ақпаратты жинақтайды және оны талдайды. Бағалаудың мақсаты, міндеттері, пәні, нысаны, принциптері, әдістері, түрлері және құралдары білім беру үрдісінің барлық қатысушыларына (мектептің әкімшілігіне, оқытушыларға, ата-аналар және оқушыларға) түсінікті болуы керек.

Оқытушы жағдайында бағалаудың көмегімен:

- оқушылардың шет тілінде не білетінін және түсінетінін анықтау;
- оқушылардың жеке жетістіктерін бақылау;

- оқытушылар, оқушылар және ата-аналар үшін кері байланысты қамтамасыз ету;
 - жүзеге асырылып жатқан оқу бағдарламасының тиімділігін бақылау жүзеге асырылады.
- Бағалаудың маңыздылығына тоқталып өтсек, олар:
- оқу процесінің әр кезеңінде әр оқушының дайындық деңгейін анықтау;
 - оқудағы прогресті бақылау және оқушының жеке даму траекториясын түзету;
 - оқушыларды оқу бағдарламасын меңгерудегі олқылықтарды жоюға ынталандыру;
 - оқу бағдарламасының тиімділігіне мониторинг жүргізу.

Бағалаудың өзіндік жолдарын қалыптастыру, әрине, жеке тұлғаның қалыптасуы мен оның құзыреттілігін дамытуға әкелетін жалпы педагогикалық тұжырымдаманы нақты бекітумен байланысты. Мұның бәрі бағалау жүйесіндегі қазіргі тенденциялардың пайда болуына әкелді. Нәтижесінде біз критериялды бағалау технологиясына тоқталдық. Бұл жүйенің тағы бір аспектісі - бұл оқушының алдын-ала жоспарланған жетістіктерге қаншалықты және қандай деңгейде сәйкес келетінін салыстыруға мүмкіндік береді, яғни тұтастай алғанда маңызды құзыреттерге ие болады және алынған нәтижелер мен жоспарланған мақсаттарды салыстыруға бейім болады.

Бағалау жүйесі – бұл оқыту мәселелерін болжаудың және жетістіктерін өлшеудің негізгі құралы болып табылады. Бұл құрал білім берудің сапасын, оның әлемдік стандарттарға сәйкестігін анықтауға, білім беру саласындағы заманауи міндеттерге сәйкес болмаған жағдайда оны білім беру стратегиясы мен тактикасы бойынша түбегейлі шешімдерді қабылдауға, білім берудің мазмұнын, білім берудің күтілетін нәтижелерін бағалаудың түрлерін жетілдіруге мүмкіндік береді [2; 190-191].

Бағалау жүйесі педагогикалық әзірлемелерде стандарттар талаптарының жетістіктерін және шет тілі бағдарламаларын зерделеудің жоспарланған нәтижелерін нақтылау кезінде ерекше орын алады. Ол бағдарламаның негізгі компоненттерінің бірі және оның реттегіші ретінде қызмет етеді. Шын мәнінде, бұл - жалпы білім берудің вариативтік жүйесіндегі тәсілдердің бірлігін қамтамасыз ететін бағалау тетігі. Таным процесінің өзін де, оның нәтижелерін де бағалау оқытушыға білім алушыларды танымның дамуына және одан әрі қалыптасуына ынталандыратын оқытудың ерекше тиімді технологиялары мен құралдарын таңдауға көмектесетін маңызды тәуелсіз оқу мақсаттарының бірі ретінде қарастырылады. Бағалау жүйесі:

- оқушыларға табысты оқу мүмкіндігіне сенім артуға;
- ата-аналарға өз баласының оқуы мен даму үдерісін бақылауға;
- оқытушыларға оқыту бағдарламасының тиімділігі туралы пайымдауға, сондай-ақ әр баланың жеке жетістіктері туралы сараптауға мүмкіндік береді.

Ал бағалау тәжірибесінің негізгі компоненттеріне тоқталсақ, олар:

- ашық және жеке тұлғаға бағытталған сұрақтармен басталатын сыныптағы диалог арқылы өздерінің түсініктері мен дағдыларын білдіру;
- оқушылар өз жұмысының мақсаттарын түсіну үрдісі;
- оқушылармен кері байланыс;
- оқушылардың өзін-өзі бағалауы [3; 111].

Материалдар мен әдістер

Білім беру сапасын арттырудың үлкен сипаттамаларының бірі - ол бағалау. Бағалаудың тиімді болуы үшін әр түрлі тактикалар мен тиісті құралдарды қолдану қажет.

Жалпы оқытудың сәттілікке әсері өте үлкен немесе басқа стратегияны қолдана отырып, біз оның не нәрсеге бағытталғанын түсінуіміз керек. Бағалаудың түрлеріне тоқтала кетсек, олар - формативті бағалау, суммативті бағалау, критериялды бағалау, диагностикалық бағалау және кері байланыс деп бөлінеді. Формативті және суммативті бағалау терминдері - білім берудегі бағалауды түсіну үшін түбегейлі маңызды. Бағалау құралдарының ішіндегі ең тиімдісі, ол формативті бағалау немесе оқыту үшін бағалау болып табылады. Формативті бағалау білім беру процесі кезінде оқытуды қолдайды. Атап айтқанда, бағалаудың бұл түрі оқыту мен процесінің ажырамас бөлігі болып табылады, ал қалыптастырушы бағалау күн сайын әр сабақта қолданылады. Бұл әр оқушының білімін жақсартуға жағдай жасайды, ал оқыту туралы білім формативті бағалаудың әр түрлі әдістерін енгізе отырып, бір сабақта бірнеше рет тексеріледі. Ең бастысы, бағалау ол шартты белгілерді қою мақсатында жүргізілмеуі керек. Басқаша айтқанда, сұрақтарды анықтау үшін білім беру процесін жоспарлау кезінде қалыптастырушы бағалау көрсеткіштері қолданылады. Қалыптастырушы бағалаудың маңызды элементтеріне білім алушылардың өз білім беру процесіне белсенді қатысуы, білім беру процесін түзету, бағалаудың білім алушылар уәждемесіне әсері, айналым байланысы, ұғыну және өзара бағалау жатады [4; 15-16].

Формативті бағалау оқытушыға әр оқушының оқу мақсаттарына жетудегі үлгерімін бақылауға мүмкіндік береді, оған жұмысты ертерек түзетуге көмектеседі және оқушыға оқу жауапкершілігін сезінуге жәрдемдеседі. Формативті бағалау тәсілінің басты ерекшеліктерінің бірі, ол білім беру процесінде оқушының даму деңгейін, сонымен қатар прогресін өлшеу үшін аналитикалық құралдар мен әдістерді қолдану болып табылады және оқушылардың құзыреттілігін қалыптастыру және арттыру үшін пайдалану процесі ретінде анықталады [5; 5-6]. Осы тәсілмен оқытушының рөлі өзгереді, яғни оқу процесі оның қатысушылары арасындағы ынтымақтастық негізінде құрылады. Бағалау үздіксіз жүзеге асырылады, қозғалыс процесі сапалы нәтижеге бағаланады. Өкілеттіктердің бір бөлігі оқушыларға ауысады, осылайша өзін-өзі бақылау мен өзін-өзі бағалау тәсіліне айналады.

Бағалаудың критериалдық жүйесі формативтік бағалаудан (ағымдағы бағалаулар) және қорытынды бағалаудан (оқу бағдарламасының бөлімдері бойынша бағалау, тоқсандық және жылдық қорытынды бағалау) тұрады [6]. Бұл тәсілде оқытушының рөлі әр түрлі болып ерекшеленеді, яғни оқу процесі арқылы құрылады және қатысушылар арасындағы өзара ынтымақтастық күшейеді. Бағалау үздіксіз жүргізіледі және нәтижеге қарай қозғалыс процесі ретінде бағаланады. Қалыптастырушы бағалау оқытудың ажырамас бір бөлігі болуы керек, яғни қосымша жаттығулар немесе сынақтар ретінде қарастырылмауы тиіс. Критериалдық бағалау күтілетін көрсеткіштер мазмұнын анықтайды. Осының бәрімен формативті бағалау процесі стандартталмайды, яғни әр оқытушы өз тәжірибесін өзі анықтай алады, сол тәрізді бағалау мен оның көрсеткіштеріне жауап бере алады. Бұл процесс қалыптастырушы бағалауды жүзеге асыруды талап ететін оқытушы жұмысындағы келесі кезеңдерді қарастырады: 1) қалыптастырушы бағалау тәсілдерін таңдау; 2) қалыптастырушы бағалау нәтижелерін зерттеу; 3) кері байланысын ұсыну [7; 2].

Келесі бағалаудың түрі - ол суммативті немесе жиынтық бағалау. Оқушының жетістіктері туралы дәлелдер келтіретін және оның құзыреттілігі немесе бағдарламаның тиімділігі туралы қорытынды жасауға мүмкіндік беретін бағалау тәсілі. Жиынтық бағалаудың қолданыстағы тәжірибесі әр түрлі бақылау-тексеру жұмыстарын жүргізуді қамтиды. Бақылау-тексеру тапсырмаларын әзірлеу кезінде сұрақтар мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты және білім беретін оқу бағдарламаларының мазмұны негізінде жасалады. Жиынтық бағалау бұл жай формативті емес, олар қол жеткізілген жетістік деңгейі туралы хабарлау үшін әр түрлі мақсаттарға ұмтылады. Сондықтан оларды формативті деп атауға негіз жоқ [8; 14-15].

Оқыту үдерісінде жиі қолданылатын бағалау түрі, ол - диагностикалық бағалау. Оқушылардың деңгейін анықтауға және мұғалімнің жоспарларына (күнтізбелік, сабақ жоспары және т.с.с.) түзетулер енгізуге мүмкіндік береді.

Ал бағалаудың тағы бір түрі - кері байланыстың маңызын айтпау мүмкін емес. Оқуды алға жылжытуда оқушыларға тиімді болу үшін жоғары оқу нәтижелеріне қол жеткізуге көмектесу үшін кері байланыс ауадай қажет. Қалыптастырушы бағалау шеңберінде оқытушылар білім беру үрдісіндегі олқылықтарды жою мақсатында оқушылардың табысты өлшеміне мен жетістіктеріне қатысты оқушылар үшін сипаттамалық кері байланысқа ықпал етеді. Кейбір зерттеушілер кері байланыс сипатындағы: «Мен оқуда қайда жүремін?» (оқу мақсатым қандай?); «Мен оқуда қалай жұмыс істеймін?» (мақсатқа жету үшін қандай әрекет жасадым?) және «Болашақта не үйрену керек?» (жақсы оқу нәтижесіне жету үшін қандай іс-шараларды жүзеге асыру қажет?) деген сұрақтарды оқушылар өз-өздеріне жиі қоюы тиісті деп есептейді, яғни кері байланыс оқу үрдісін жақсарту үшін міндетті шара деп түсіндіреді [9; 2].

Сабақ барысында нәтижеге қол жеткізуге әсер ететін маңызды факторлардың бірі - кері байланыс болып табылады және бағалаудың бұл түрі оқушылардың әр түрлі көздерден алынған ақпараттарды түсіну және өз жұмысын немесе оқу тактикасын жақсарту үшін қолданатын құралы ретінде сипатталады. Бұл анықтама оқушылардың мағынасын әзірлеудегі кері байланыстың маңыздылығын және одан әрі жұмысты жақсарту үшін түсіндірмелерді қолдануды көрсетеді, басқаша айтқанда оқытушылар оқушыларды күшті және әлсіз жақтары туралы және оны қалай жақсартуға болатындығы туралы хабардар етеді. Әрине, ақпаратты әр түрлі көздерден алуға болады, мысалы, сыныптастарынан, оқытушылардан, достарынан, отбасы мүшелерінен немесе оқушылардың үлгерімін өзін-өзі бағалауды қолдау үшін автоматтандырылған компьютерлік жүйелерден қалыптасады [10; 3-4]. Бұл бағалаудың негізгі мақсаты оқушылардың кері байланыс саласындағы сауаттылығын қалыптастыруға бағытталған әдіс ретінде оқушылармен кері байланыс қалыптастыру болып табылады.

Тиімді кері байланыс жолындағы негізгі кедергілердің бірі, әдетте, оқушылардың кері байланыс саласындағы сауаттылығының төмен деңгейі болып табылады. Бұл оқытушыларды кері байланыс процестерін басқаруға және кері байланысты пайдалануға мүмкіндік беретін оқу

бағдарламасын жасау үшін жауапкершіліктен босатпайды, тек оқушылардың оқу үлгерімін жақсарту үшін әрекет ете алады.

Нәтижелері

Бағалаудың барлық түрлері, әсіресе формативті бағалау оқушылардың жұмысын бағалауды ұйымдастыру үшін мұқият зерттелген критерийлерді қолдануды білдіреді. Қалыптастырушы бағалау әдіснамасын пайдалану оқытушының жұмысын бағалау жүйесінің маңызды критерийлерінің біріне айналды, сондай-ақ мектептердегі ағылшын тілі сабақтарында осы бағалау тәсілдерін пайдалана отырып, оқушылардың өз бетінше жұмыс істеуіне, топта жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыруға, сондай-ақ олардың оқуға, өзара көмекке, ұжымшылдыққа деген қызығушылығын арттыруға үлкен үлес қосты. Оқу бағдарламалары бойынша оқыту мақсаттарына сәйкес сыныпта күнделікті жұмыс процесінде білім мен дағдыларды игерудің ағымдағы деңгейін айқындайды және оқушыларға жаңа мазмұнды зерделеу кезеңінде тапсырмаларды қаншалықты дұрыс орындайтынын түсінуге мүмкіндік береді [11; 91]. Бағалаудың бұл түрі оқушының күшті және әлсіз жақтарын анықтау үшін, яғни болашақта көрсеткіштерді жақсарту үшін қолданылды және маңызды ақпаратпен қамтамасыз ету арқылы оқу процесін жақсартады.

Мысалы, ағылшын тілі сабағының барысында «Өзара бағалау» тәсілін қолдансақ болады. Бұл тәсіл оқушыларға бір-бірінің жұмысын өзара бағалау арқылы өткен материалды бекітуге мүмкіндік береді. Басқа оқушылардың жұмыстарын бағалай отырып, оқушылар олардың күшті және әлсіз жақтарын атап өтеді. Мәселен, «Екі жұлдыз және бір тілек» техникасы шығармашылық жұмыстарды, эсселерді т.б. бағалау кезінде белсенді қолданылады. Орындалған жұмыс мазмұнының жағымды тұстары екі жұлдызшамен атап өтілсе, ал өзгертуді немесе жетілдіруді қажет ететін жері бір тілек ретінде атап өтіледі. Нәтижесінде әр оқушы өзінің істеген жұмысына баға алады және «тілекпен» белгіленген жерін өзгерту үшін оларға белгілі бір уақыт беріледі. Келесі тексеруді оқытушының өзі жүргізеді және белгі қоятын болады.

Қалыптастырушы бағалау кезінде оқытушы әрбір оқушыға «кері байланыс» бере отырып, олардың шеберліктері шындалуына елеулі ықпал ете алады. Сондай-ақ бұл тәсілді қолдану барысына оқытушы өз шәкірттерін бақылап, тыңдап, қажетті кеңестер беруге мүмкіндігі болады.

Қалыптастырушы бағалау практикасында қолданылатын элементтер, соның ішінде оқытудың басымдылығы және бағалаудың орнына кемшіліктерді толтыру, жеке күш-жігердің орнына бөлісуді және бірлесіп жұмыс істеуді қажет ететін оқу топтары және оқушыларды бір-бірімен салыстырудың орнына жеке даму деңгейіне сәйкес бағалау студенттерге сабаққа деген оң көзқарасты дамытуға көмектеседі деп қорытынды жасауға болады.

Шетелдік білім беруде, яғни ағылшын тілі сабақтарында бағалау келесі постулаттар бойынша жүзеге асырылады: олар білім алушының назарын оқыту мақсаттары мен жетістікке жету өлшемдеріне аударуға бағытталған. Оқытушы оқушыға әрі қарай оқу туралы шешім қабылдауға қажетті ақпаратты ұсынады (Күш-жігерін не нәрсеге бағыттау керек? Нені іздеу керек? Нені жақсарту керек және нені түзету керек? Не істеу керек?). Бұл үшін ең алдымен келесі міндеттер қойылады: оқушының өзін-өзі бағалау дағдыларын қалыптастыру; оқушылармен үнемі кері байланыс орнату; оқушыны одан әрі мақсатты оқытуға ынталандыру; оқушыларға жұмыстарының сапасы туралы ақпарат беру; оқытушыларға оқушылардың үлгерімі туралы; ата-аналар мен қоғамдастыққа оқу нәтижелеріне қол жеткізу дәрежесі туралы [12; 44].

Ағылшын тілі сабақтарында бағалаудың аталған немесе өзге де технологияларын қолдана отырып, оқытушының негізгі мақсаты, ең алдымен, метапән дағдыларын қанағаттанарлықсыз қалыптастыру мәселелерін уақытында анықтау және осы мәселелерді шешу үшін барлық мүмкін қадамдарды жасау екенін есте ұстауы керек. Осы орайда бағалау сезімталдық пен ізгіліктің көрінісі болуы керек екенін есте ұстаған жөн. Жаңа бағалау жүйесі балалардың тынышсыздығын жояды, оқуға деген ынтасын арттырады, мектептегі жетістік динамикасын қадағалайды.

Бақылау жүйесі студенттердің өзін-өзі бақылау және бақылау қабілетін қалыптастыру, олардың қызметін сыни бағалау, қателерді анықтау және оларды жою жолдарын іздеу тәрізді маңызды әлеуметтік міндеттерді анықтайды. Ағылшын тілі сабағында қалыптастырушы бағалаудың жемісті процесін жүргізу үшін оқытушы өзіне екі позицияны тағайындауы керек. Біріншіден, ол сабақ барысында оқушыны игеруі керек және бағалаудың қандай формалары оған ықпал ете алатынын анықтау керек. Бағалау қойылған мақсаттарға қаншалықты қол жеткізілгенін түсінуге бағытталғандықтан, нақты мақсаттарға сәйкес келетін бағалау формалары мен әдістерін таңдау қажет. Бұған мысал ретінде студенттермен сәтті кері байланысты қамтамасыз ететін бағалау әдістері

болады. Мысалы, «Бағдаршам техникасы»: әр оқушының бағдаршамның түстері сияқты 3 түрлі картасы болады: жасыл – түсіндім, сары - анық емес, ал қызыл-түсініксіз. Бұл техника өзара бағалау жүргізу кезінде де сәтті қолданылады.

Жаңа стандартқа сәйкес білім беру жетістіктерін бағалау жүйесі оқушылар жоспарланған нәтижелерге байланысты болып келеді. Ең алдымен, жеке нәтижелерді бағалау кезінде ішкі құрылымның қалыптасуына диагноз қойылады, оқушының өзіне деген және қоршаған ортаға эмоционалды және құндылық қатынастарында көрінетін позиция анықталады. Күнделікті білім беру процесінде жеке нәтижелерді бағалап отырылуы міндетті түрде қажет. Оқытушы моральдық тұрғыда айтқанда, оқушы еңбегін ескерусіз немесе бағалаусыз қалдыра алмайды, яғни оқушының іс-әрекеттеріне пікір білдіруі шарт. Бұл жерде бағалау: «you are right», «your choice is correct» сипатында, оқушы тұлғасына қауіп төндірмейтін түрде болуы қажет.

Мета-пәндік нәтижелерді бағалаудың негізгі объектісі реттеуші, коммуникативті, танымдық әмбебап әрекеттердің қалыптасуы болып табылады. Мысалы оқу барысында «қабылдау», «есте сақтау қабілеті» және «ақпараттық іздестіруді жүзеге асыру қабілеті» бойынша дағдылардың қалыптасуын тексеруге болады. Мысалы, мұндай дағдылар серіктеспен өзара жұмыс жасауы немесе әрекеттесуі, әр түрлі пікірлерді ескеру және үйлестіру, ынтымақтастықтағы позициялар т.б. деп айтсақ болады.

Қазіргі таңда мектепті ішкі басқарудың теориясы мен практикасында оқытушылық бақылаудың бірнеше түрлері бар. Бағалау жүйесін дамытудағы заманауи бағдарлар оқушының жеке жетістіктерін анықталған критерийлермен салыстыруға байланысты. Ал критерийлер, өз кезегінде, құзыреттермен және жаңа білім беру парадигмасымен байланысты. Осы бағыттарды ескере отырып, білім беру стандарттары әзірленетін болады. Мұндай білім беру стандарттары білім беру ұйымдарының педагогикалық шеберлігінің критериялды жүйесін енгізуге белгілі бір талаптар қояды. Критериялды бағалау білімді жетілдіру немесе білім беру процесінің барлық қатысушыларына алдын-ала құрылған команда анықтаған және түсінетін критерийлер бойынша оқушының жетістіктерін салыстыру процесі ретінде түсіндіріледі. Бұл критерийлер білім берудің мақсаты мен мазмұнына сәйкес келеді.

Критериялды бағалаудың функциялары [1; 27]

№	Функциялар	Мазмұны
1	нормативтік	Бір жағынан, бекітілген мемлекеттік эталонға қатысты алғанда нақты оқушының жетістіктерін тіркеу. Бұл жерде оқу барысында сәйкес табыстарға жетуде және оқу орнын аяқтауда оқушы үшін барлық құқықтық әрекеттер орындалғанын анықтайды. Екінші жағынан оқушылар үлгерімін, олардың дайындық деңгейі және оқытушы жұмысы сапасының әкімшілік тарапынан қадағалануы. Бұл қызметтің ішінде бақылау функциясы да байқалады. Ол жұмыстың орындалу деңгейі мөлшерін және сапасын тексеруге мүмкіндік береді.
2	диагностикалық	Оқушылар білімдері және біліктіліктерінің маңызды деңгейлерін, сонымен бірге құзыреттіліктердің деңгейін анықтау.
3	оқыту	Оқытудың себеп-салдарын жоғарылату және жылдамдығын жеке тұлғаға бағыттау
4	ұйымдастырушылы	Оқу үрдісін ұйымдастыруды оқытудың тиімді формаларын, әдістерін және құралдарын тандап алу есесінен жетілдіру.
5	тәрбиелік	Құндылықты бағыттар құрылымын жасау.
6	бағыттаушы	Нәтижелерді жақсарту жолдарын анықтау.
7	ақпараттық	Өз жұмысының сапасы туралы мәліметтерді алу негіз болып табылады. Мұғалім үшін оқушылардың өсуі, ата-аналар және қоғам үшін оқу жетістіктерінің дәрежесі туралы ақпарат алу үшін негіз болады.

Талқылау

Қазіргі уақытта мектептердегі бағалау жүйесін жан-жақты жетілдіру қажет. Тек қана мектептерде ғана емес, сонымен қатар ЖОО-да қолданыстағы бағалау жүйесін жетілдіру керек деп пайымдалады. Жалпы мектептердегі оқытушыларды бағалау жүйесіне қатысты келесі талаптар заңдылыққа айналуы қажет:

- оқушының қаншалықты табысты оқып, білім алып жатқанын анықтауға мүмкіндігінің болуы;

- оқушының тәжірибелік дағдыларды қаншалықты игергенін анықтай алу мүмкіндігі;

- қандай танымдық қасиеттері және қаншалықты дамығандығын анықтай алу;

- бағалау жүйесінде оқушының өзін-өзі дамуын бағалау;

- оқушыны табыстары үшін марапаттау және қолдау механизмдерінің болуы;

- «педагогикалық ұжым және әкімшілік» байланыстары қарастырылуы керек.

Оқытушы оқу бағдарламасының барлық мақсаттарын қамтуымен қатар, қалыптастырушы бағалау процесінде де қалыптастыру қажет. Бұл дегеніміз қалыптастырушы бағалауға арналған тапсырмалар жинағы, оқу мақсаттары бойынша бағалау және дескрипторлары бар тапсырмалардың үлгілері. Қалыптастырушы бағалау процесін тиімді ету үшін оқытушы жинақтарда ұсынылған тапсырмаларды сабақ барысында қолдана алады. Ол үшін жоспарлау кезеңінде оқытушыға оқу бағдарламасын және оқу жоспарын оқып, мақсаттарға талдау жасау, оқу жоспары негізінде бағалау критерийлерін құрастыру, бағалау критерийлерін оқушылардың ойлау дағды деңгейлері бойынша бөлу, бағалау критерийлеріне сәйкес тапсырмалар құрастыру, әр тапсырмаға сипаттама беретін дескрипторларды әзірлеу және оның жүзеге асырудың негізгі кезеңдерін қарастыру ұсынылады[13; 12-22].

Жоғарыда айтылғандай, білім беру қасиетін арттырудың үлкен көрсеткіштерінің бірі - бағалау процесі. Сонымен қатар, бағалаудың осы түрлерін ағылшын тілі сабақтарында да қолдану керек. Бұл формативті бағалау түріне жиынтық бағалау, критериалды бағалау, диагностикалық бағалау және кері байланыс түрлерін жатқызуға болады. Қалыптастырушы және жиынтық бағалау терминдері білім берудегі бағалауды түсіну үшін аса маңызды және бағалаудың бұл түрлері ағылшын тілі сабақтарында ерекше рөл атқарады. Қалыптастырушы бағалау көбінесе оқушылардың жоғары үлгеріміне ықпал ететін тиімді стратегиялардың бірі болып саналады. Бұл оқушыларды оқыту нәтижелерінің объективтілігін арттыру және оларда «оқуды оқыту» дағдыларын қалыптастыру үшін аса маңызды. Сонымен бірге, қалыптастырушы бағалау диагностикалық үлгерімді арттырады, білім беру стандарттары арқылы студенттердің өзін-өзі реттеу дағдылары мен метакогнитивті дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

Зерттеулер көрсеткендей, қалыптастырушы бағалау сынып тәжірибесінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Қалыптастырушы бағалау дұрыс қолданылған жағдайда оқу деңгейін көтеруге қабілетті білім беру құралы ретінде қарастырылады [14; 9-11].

Оқытушы үшін де қалыптастырушы бағалау маңызды рөлге ие және оқушының оқуын жақсартуға көмектесе алады. Тиімді қолданылған бағалау мектептегі оқу сапасының жақсаруына әкелуі мүмкін [15; 2].

Қорытынды

Қорытындылай келе, теориялық тұрғыдан қазіргі бағалау критерийлерін белсенді қолдану, білім беру үрдісінің барлық қатысушыларына, оның ішінде яғни ағылшын тілі оқытушыларына оқу сабағында оқушының білімінің қалай бағаланатындығы туралы түсінік алуға мүмкіндік беретінін атап өткен жөн. Сонымен қатар, критерийлер бағалаудың объективтілігіне ықпал етеді. Бағалаудың ең үздік әдісі, ол - білім алушылармен бірге бағалау критерийлерін дайындау, атап айтқанда, бағалау критерийлерін оқытушы күні бұрын, ал функционалдық сауаттылықты дамыту мақсатында оқушылармен бірлесіп даярлауы тиіс. Мысалы, оқытушы сынақ жұмысын бастамас бұрын оқушылармен жұмыс бағаланатын критерийлерді (топтарда немесе жұптарда) қарастыруды сұрайды. Аталған критерийлердің нәтижелері бойынша оқытушы оқушылармен бірге басым критерийлерді таңдайды. Ол критерийлерді оқушылармен талқылап, түсіндіруі керек екенін есте ұстаған жөн. Критерийлердің мазмұны түсінікті және қол жетімді тілде көрсетілуі керек. Оларды оқушыларға көзбе-көз (тақтаға, плакатқа жазу) көрсету керек. Бұл жағдай оқушыларға тиімді ықпал етеді. Ағылшын тілі бойынша білім деңгейін анықтау үшін, яғни бағалау критерийлеріне төмендегілер ескеріледі:

✓ толық дұрыс жауап;

- ✓ дұрыс, бірақ толық емес немесе жауап дәл емес;
- ✓ қате жауап;
- ✓ жауап жоқ.

Белгілеу кезінде қателіктердің жіктелуі және олардың сапасы ескеріледі:

- ✓ өрескел қателер;
- ✓ бір типті қателер;
- ✓ кемшіліктер.

Осылайша, критериалды бағалау – тұтас процесс және оқушылардың оқу-танымдық құзыреттілігін қалыптастыруға ықпал ететін, білім беру мақсаттары мен мазмұнына сәйкес келетін, білім беру процесінің барлық қатысушыларына алдын-ала белгілі, нақты анықталған, ұжымдық дамыған критерийлермен оқушылардың оқу жетістіктерін салыстыруға негізделген аса тиімді технология деп тұжырымдалады және білім беру мекемелерінің күнделікті тәжірибесіне кең қолданысқа енгізу қажет деп есептеледі.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Урмашев, Б.А. (2016). Критериалды бағалау технологиясы. Оқу құралы. Алматы: «ССК» баспасы. -140 б.
2. Gultom, E. (2016). Assessment and evaluation in EFL teaching and learning. Proceedings of the Fourth International Seminar on English Language and Teaching (ISELT-4). Pp. 190-191. <http://ejournal.unp.ac.id/index.php/selt/article/viewFile/6928/5462>
3. Amos, I. (2014). Formative and Summative Assessment in Educational Enterprise. *Journal of Education and Practice*, 5(20), Pp.111-117. <https://www.iiste.org/Journals/index.php/JEP/article/viewFile/14252/14560>
4. Black, P., Wiliam, D. (1998). Inside the black box: raising standards through classroom assessment. *Phi Delta Kappan* 80(2), pp. 139-148
5. Regier, N. (2012). Book Two: 60 Formative Assessment Strategies; OCPs Curriculum Services. Regier Educational Resources.
6. Булатова, И.К. (2014). Развитие навыков самооценки учащихся при формативном оценивании. Цит. по: Кохаева Е.Н. (2014) Формативное (формирующее) оценивание: методическое пособие. Астана: АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», Центр педагогического мастерства. – 66 с.
7. James, D., Schraw, G., & Kuch, F. (2019). Assessment & evaluation in higher education. Using the margin of error statistic to examine the effects of aggregating student evaluations of teaching. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 44(7), 1042–1052. <https://doi.org/10.1080/02602938.2019.1570482>
8. Кохаева Е.Н. (2014). Формативное (формирующее) оценивание: методическое пособие. Астана: АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», Центр педагогического мастерства. – 66 с.
9. Lahrichi, A. (2019). Study on the Effectiveness of Formative and Summative Assessment Techniques in Education. University of Sunderland. <https://www.researchgate.net/publication/333809381>
10. Carless, D., Boud, D. (2018). The Development of Student Feedback Literacy: Enabling Uptake of Feedback. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 43:8, 1315-1325, DOI: 10.1080/02602938.2018.1463354
11. Palmiero, C., Cecconi, L. (2019). Use of learning analytics between formative and summative assessment. *Journal of e-Learning and Knowledge Society*, 15(3), pp. 89-99
12. Камалова, С.Т. (2014). Сыныпта оқушылардың оқу нәтижелерін бағалау: оқу –әдістемелік құрал. Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ. Педагогикалық шеберлік орталығы. - 44 б.
13. Негізгі және жалпы орта мектеп мұғалімдеріне арналған критериалды бағалау бойынша нұсқаулық: Оқу-әдістемелік құрал./О.И.Можаева, А.С.Шилибекова, Д.Б.Зиеденованың редакциясымен. Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, 2016. – 66 б.
14. Система критериального оценивания учебных достижений учащихся. Методическое пособие. – Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2013. – 80 с.
15. Rawlasyk, P.E. (2018). Assessment in Higher Education and Student Learning. *Journal of Instructional Pedagogies*. Vol 21. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1194243.pdf>
16. Allal, L. (2021). Involving primary school students in the co-construction of formative assessment in support of writing. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, DOI: 10.1080/0969594X.2021.1951164

References

1. Urmashhev, B.A. (2016). Kriterialdybagalautekhnologiyasy. Оқуқұралы. Алматы: «SSK» baspasy. -140 b. [Technology of criterion assessment. Textbook. Алматы: SSK Publishing House.140 p.] [In Kazakh]
2. Gultom, E. (2016). Assessment and evaluation in EFL teaching and learning. Proceedings of the Fourth International Seminar on English Language and Teaching (ISELT-4). Pp. 190-191. <http://ejournal.unp.ac.id/index.php/selt/article/viewFile/6928/5462>

3. Amos, I. (2014). Formative and Summative Assessment in Educational Enterprise. *Journal of Education and Practice*, 5(20), Pp.111-117. <https://www.iiste.org/Journals/index.php/JEP/article/viewFile/14252/14560>
4. Black, P., Wiliam, D. (1998). Inside the black box: raising standards through classroom assessment. *Phi Delta Kappan* 80(2), pp. 139-148
5. Regier, N. (2012). Book Two: 60 Formative Assessment Strategies; OCPs Curriculum Services. Regier Educational Resources.
6. Bulatova, I. K. (2014). Razvitie navykov samoocenki uchashhikhsya pri formativnom ocenivanii [Development of students' self-assessment skills in formative assessment. Cited by: Kokhaeva E.N. (2014) Formativnoe (formiruyushhee) ocenivanie: metodicheskoe posobie. Astana: AOO «Nazarbaev Intellekтуал`nye shkoly», Czentr pedagogicheskogo masterstva. – 66 s. [In Russ.]
7. James, D., Schraw, G., & Kuch, F. (2019). Assessment & evaluation in higher education. Using the margin of error statistic to examine the effects of aggregating student evaluations of teaching. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 44(7), 1042–1052. <https://doi.org/10.1080/02602938.2019.1570482>
8. Kokhaeva E.N. (2014). Formativnoe (formiruyushhee) ocenivanie: metodicheskoe posobie. Astana: AOO «Nazarbaev Intellekтуал`nye shkoly», Czentr pedagogicheskogo masterstva. – 66 s. [Kokhaeva E. N. (2014) Formative (formative) assessment: a methodological guide. Astana: AOO "Nazarbayev Intellectual Schools" , Center of Pedagogical Excellence. - 66 p.] [In Russ.]
9. Lahrichi, A. (2019). Study on the Effectiveness of Formative and Summative Assessment Techniques in Education. University of Sunderland. <https://www.researchgate.net/publication/333809381>
10. Carless, D., Boud, D. (2018). The Development of Student Feedback Literacy: Enabling Uptake of Feedback. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 43:8, 1315-1325, DOI: 10.1080/02602938.2018.1463354
11. Palmiero, C., Cecconi, L. (2019). Use of learning analytics between formative and summative assessment. *Journal of e-Learning and Knowledge Society*, 15(3), pp. 89-99
12. Kamalova, S.T. (2014). Synpytaokushylardynokunatizhelerinbagalau: oku-adistemelikkural. Astana: «Nazarbaev Ziyatkerlik mektepteri» DBBU. Pedagogikalyk sheberlik ortalgy. - 44 b. [Kamalova, S. T. (2014). Evaluation of students' learning outcomes in the classroom: an educational and methodical manual. Astana: AEO "Nazarbayev Intellectual Schools". Center for pedagogical excellence. - 44 p.] [In Kazakh]
13. Negizgi zhane zhalpy orta mektep mugalimderine arnalgan kriterialdy bagalau bojnynsha nuskaulyk: Oku-adistemelik kural /O.I. Mozhaeva, A.S. Shilibekova, D.B. Ziedenovanyn redakciyasymen. Astana: «Nazarbaev Ziyatkerlik mektepteri» DBBU, 2016. – 66 b. [In Kazakh]. [Guidelines for criterion-based assessment for teachers of basic and general secondary schools: educational and methodical manual /Ed. by O.I. Mozhaeva, A.S. Shilibekova, D.B. Ziedenova. Astana: AEO "Nazarbayev Intellectual Schools", 2016. – 66 P.] (In Kaz.)
14. Sistema kriterial'nogo ocenivaniya uchebnyh dostizhenii uchashhikhsya. Metodicheskoe posobie. Astana: Natsional'naya akademiya obrazovaniya im. I. Altynsarina, 2013. – 80 s. [A system of criteria-based assessment of students' academic achievements. Methodical manual. Astana: I. Altynsarin National Academy of Education, 2013. - 80 p.] [In Russ.]
15. Rawlusk, P.E. (2018). Assessment in Higher Education and Student Learning. *Journal of Instructional Pedagogies*. Vol 21. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1194243.pdf>
16. Allal, L. (2021). Involving primary school students in the co-construction of formative assessment in support of writing. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, DOI: 10.1080/0969594X.2021.1951164

Современные критерии оценки знаний учащихся на уроках иностранного языка

А. Саламат

Казахский национальный педагогический университет имени Абая, г. Алматы, Казахстан
astana2407@mail.ru

В статье показана значимость системы оценки знания обучающихся на уроках английского языка путем внедрения современных оценочных технологий. Акцентируется внимание на важность этапа оценивания как основополагающего в системе образовательного процесса. Автором подчеркивается, что метод оценивания является не только способом диагностики успеваемости учеников, но и действенным инструментом повышения качества образовательного процесса в целом. В этом плане, активность учителя английского языка в применении популярных, научно обоснованных систем оценивания является залогом достижения конечной цели – быть главным мотиватором и обучить ребенка иностранному языку. Кроме того, такой подход организации урока позволяет повышать активность учеников как объектов педагогического воздействия. Также подчеркивается, что метод оценивания является не только методом диагностики успеваемости учащихся, но и эффективным средством повышения качества общего образования. В статье подробно рассматриваются такие виды критериального оценивания, как формативное оценивание, суммативное оценивание, диагностическое оценивание и обратная связь. Каждый подход характеризуется значимостью и специфичностью в учебном процессе.

Ключевые слова: оценивание, система оценивания, критериальное оценивание, процесс взаимооценки, компетентность преподавателя.

Modern criteria for assessing students' knowledge in foreign language lessons

Ayaulym Salamat

Kazakh National Pedagogical University named after Abai, Almaty, Kazakhstan
astana2407@mail.ru

The article shows the importance of the system of assessing the knowledge of students in English lessons through the introduction of modern assessment technologies. Attention is focused on the importance of the assessment stage as a fundamental one in the educational process system. The author emphasizes that the assessment method is not only a way to diagnose students' academic performance, but also an effective tool for improving the quality of the educational process as a whole. In this regard, the activity of an English teacher in the application of popular, scientifically based assessment systems is the key to achieving the ultimate goal – to be the main motivator and teach a child a foreign language. In addition, this approach to the organization of the lesson allows you to increase the activity of students as objects of pedagogical influence. It is also emphasized that the assessment method is not only a method of diagnosing student performance, but also an effective means of improving the quality of general education. The article discusses in detail such types of criteria assessment as formative assessment, summative assessment, diagnostic assessment and feedback. Each approach is characterized by its significance and specificity in the educational process.

Keywords: *assessment, assessment system, criteria-based assessment, mutual assessment process, teacher competence.*

АВТОР ТУРАЛЫ АҚПАРАТ

Саламат Аяулым, 6M011900- Шетел тілі: екі шетел тілі мамандығының 2 курс магистранты. Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан, astana2407@mail.ru

ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ

Саламат Аяулым, магистрант 2 курса специальности 6M011900- Иностранный язык: Два иностранных языка, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, г. Алматы, Казахстан, astana2407@mail.ru

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Ayaulym Salamat, 2nd year master's student of specialty 6M011900- Foreign language: Two foreign languages, Kazakh National Pedagogical University named after Abai, Almaty, Kazakhstan, astana2407@mail.ru

Редакцияға түсті / Поступила в редакцию / Received 25.04.2021

Жариялауға қабылданды / Принята к публикации / Accepted 30.09.2021